

H. comata, da ich ein Exempl. dieser letzteren Art von 5.7 mm Länge sah, also kleiner wie die grossen *H. rubi*. Ostkarpathen, aus den Westkarpathen (Rytro) sah ich nur ein Exempl.

H. velutina Boh. Die Dimensionsverhältnisse: Thorax ♀ 1.09—1.34, ♂ 1.03—1.31, Flügeldecken ♀ 1.30—1.53, durchschnittlich 1.41, ♂ 1.46—1.68, durchschnittlich 1.57. Der *H. carpathica* ausserordentlich ähnlich. An der Fühlerschaftspitze auf der Vorderseite befindet sich ein dunklerer oder schwarzer Fleck, der nur in sehr seltenen Ausnahmen fehlt, oft sind auch die Spitzenteile der Geisselglieder dunkler gefärbt. Die Flügeldeckenspitzen stärker verdickt und immer klaffend. Die Platten des 8. Sternites beim Weibchen verengen sich stark gegen die Basis zu und bilden in der Basalhälfte dünne, leicht gebogene Leisten. Der Raum zwischen ihnen ist in der Mitte der Plattenlänge etwa viermal breiter als die einzelne Platte und verengt sich stark gegen die Basis der Platten (Fig. 35). Analsegment des Weibchens hat im hinteren Teile ein tiefe Querdepression, deren Vorderwand bogenförmig zu der Basis des Sternites vorgezogen, an den Seiten senkrecht und stärker behaart ist als in der Mitte. Im Karpathenzuge von Barania Góra (Schlesien) bis zum Rotenturmpass. Ich habe sie öfter auf *Rumex alpinus* als auf *Doronicum austriacum* angetroffen.

H. tessellata Hbst. Die Dimensionsverhältnisse: Thorax 1.04—1.13, Flügeldecken 1.37—1.50. Ich sah nur ein einziges Exemplar, das wahrscheinlich von Polen stammte, mit einem Zettel „Westbeskiden“.

Materiały do fauny Ichneumonidów Polski

(Cz. II. Podrodzina *Cryptinae*)¹⁾

Podali

RYSZARD BŁĘDOWSKI i MARJA KAZIMIERA KRAIŃSKA.

Trudność opracowania podrodziny *Cryptinae* wynika głównie z tego faktu, iż niektóre rodzaje tej grupy są odgraniczone systematycznie w stopniu nader niedostatecznym i że mamy w tej pod-

¹⁾ Cz. I. niniejszych „Materiałów“, Podrodziny *Ichneumoninae* i *Pimplinae*, wyszła w Polskim Piśmie Entomologicznym T. 3. 1924 r.

rodzinie często do czynienia z mieszańcami, których kategoryzacja przy obecnym systemie zawsze nastroczać będzie trudności, nie dające się przezwyciężyć.

Bardzo duża liczba wymienionych tu gatunków musiała być omówiona dodatkowo, bowiem dały się często zauważyć niekiedy nawet dość znaczne odchylenia od dajnoz oryginalnych lub zawartych w tablicach synoptycznych Schmiedeknechta (42)²⁾. Dla przyczyn wyluszczonej w cz. I. unikaliśmy wprowadzenia jakichkolwiek nowych nazw gatunkowych lub odmianowych. *Cryptinae* bowiem jeszcze bardziej niż *Ichneumoninae* i *Pimplinae* mają systematykę rozdrobioną i tendencją przyszłych syntetyków musi być tutaj raczej zmniejszanie niż zwiększanie liczby jednostek systematycznych. Szczególnie dotyczyć to musi takich rodzajów jak *Hemiteles*, *Plectocryptus*, *Microcryptus*, *Phygadeuon*, najliczniejszych w całej tej podrodzynie i powiązanych nie tylko między sobą bardzo licznymi formami pośrednimi, ale łączących się nawet z niektórymi gatunkami podrodz. *Ophioninae* (n. p. rodz. *Adeognathus*).

Zachodzi tu również potrzeba fuzji niektórych rodzajów (n. p. *Spilocryptus* i *Gambrus*), gdzie cechy diagnostyczne są nader nicuchwyne i najczęściej leżą w granicach zmienności fluktuacyjnej. Staje się to tembardziej potrzebne im obszerniejsze kręgi obejmuje opracowanie systematyczne tych rodzajów. Już Habermehl (30) zwracał uwagę na tę anomalję, jednak dotychczas bezskutecznie. A i my zachowujemy obydwie nazwy, głównie jednak w celu uniknięcia zamętu i ułatwienia pracy dla przyszłej rewizji całej tej podrodziny.

Rewizja ta jest szczególnie utrudniona przez fakt, że w systematyce całej tej rodziny przypisuje się cechom barwnym niewątpliwie przesadne znaczenie. Badania przeprowadzone przez Génycys'a (26) nad gatunkiem *Habrobracon brevicornis* Wesm. z bliskiej rodziny *Braconidae* wykazują bardzo dowodnie, że natężenie ubarwienia (wykształcenie się ciemnego pigmentu) jest funkcją temperatury niskiej, podczas gdy wyższa temperatura

²⁾ Cyfry w nawiasach odnoszą się do „Literatury“. 25 najważniejszych dzieł zostało już podane w części I. „Materiałów“, to też w części niniejszej podajemy tylko dzieła odnoszące się specjalnie do opracowywanej podrodziny i numerujemy je cyframi od 26 wzwyż. Cyfry niższe odnoszą się więc do spisu literatury podanego w cz. I. (1924).

(w czasie rozwoju) powoduje nieraz daleko posunięty albinizm. Dotyczy to szczególnie miejsc insercyjnych muskulatury tułowia i nóg, gdzie silnie podniecona hypoderma powoduje wzrost pigmentu. Autor wspomniany sądzi, że i rozrost tkanki nerwowej n. p. w rożkach, staje się przyczyną wzmożonej pigmentacji.

Fakty te każą nam więc odnosić się ze szczególną ostrożnością do tych jednostek systematycznych, które opierają się (niekiedy prawie wyłącznie) na różnicach w natężeniu barwy rożków, tułowia, bioder i t. p.

Do liczby miejscowości wymienionych w części poprzedniej, skąd pochodził materiał naszych *Criptinae*, dołączyć należy następujące; Szczyrk (Beskidy, pow. Biały), Garbatka (Radom), Jaremcze, Worochta (Małop. Wschobnia), Jordanów (Beskidy), Czombrów, Tuchanowicze (pow. Nowogrodzki), Różanna, Borówki (Pomorze). Ponieważ w notatce Meyera (33) są również uwzględnione niektóre miejscowości naszych kresów wschodnich (b. gub. Mińskiej), Torka (18, 19) opracowywał materiały poznańskie, zaś faunistyczne dane podał również Pfankuch (34) dla Niemiec północnych, przeto odnośnie do niektórych gatunków można już ustalić ich zasięg geograficzny w tej części Europy.

Jeśli chodzi o formy żywicielskie naszych pasorzytów — to ich rodzaje są ustalone tylko dla niewielkiej liczby gatunków. Odnośne dane są na ogół skąpe i niezawsze pewne. Szczególnie ogólnikowe są spisy pasorzytów i żywicieli podawane periodycznie w rocznikach 1910—1925 „Societas Entomologica“. Za ich dokładność ręczyć trudno, gdyż są one podane bez powołania się na źródło, a często nawet nazwy są niezupełnie ścisłe. Podajemy je też na odpowiedzialność wspomnianego pisma, zaopatrując te dane literami S. E. (45).

Do spisu podanego poniżej włączono również pewną liczbę gatunków podanych uprzednio dla ziem polskich przez Torkę (19) i Habermehla (29) lub oznaczonych w pracach Sitowskiego (43, 44). Gatunki odnośne oznaczono w tekście gwiazdką (*).

Do liczby osób, których zbiory były nam pomocne przy zestawieniu materiału faktycznego, a które wymieniono w części I, dołączyć należy zbiory Dr. Grodzińskiego z Krakowa, pochodzące głównie z Jordanowa (Beskidy), a częściowo z Małopolski Wschodniej. Za uprzejme oddanie nam tych zbiorów do opracowania składamy Dr. Grodzińskiemu serdeczne podziękowanie.

SUBFAM. *CRYPTINAE* ASHMEAD.*Tribus Cryptini* Ashmead.*Genus Acroricnus* Rtzbg.

A. macrobatus Grav. ♀. Sarnia Góra 29. VII. Nasze egzemplarze są pozbawione białej barwy na twarzy i na stopach, jak tego wymaga djagnoza Gravenhorsta. Cechy tej zresztą nie posiadają również egzemplarze pochodzące z kolekcji Schmiedeknechta i Habermehla, znajdujące się w zbiorach naszej pracowni. Od tych okazów są jednak nasze osobniki znacznie mniejsze i drobniejsze (9 mm).

Jest to pasorzyt z gniazd *Eumenes pomiformis*.

Meyer (33) notuje go z pow. nowogródzkiego. Ponieważ nasze egzemplarze pochodzą z kresów północno zachodnich, przeto przypuszczalnie gatunek ten znajduje się na całym terenie Polski.

Genus Cryptus F.

C. albatorius Grav. ♀. Sarnia Góra 14. VII. Łochów 13. VII. Garbatka 21. VII. Szczyrk 31. VIII, Zakopane 7. VII.

Gatunek ten różni się od gatunków *C. diana*e Grav. i *C. sponsor* F., z którymi tworzy jedną grupę, wyłącznie prawie cechami barwnymi o bardzo niestałym charakterze. Jest on szczególnie zbliżony do *C. diana*e Grav. var. *gracilicornis* Grav. Należy przypuszczać, że cały ten zespół gatunkowy stanowi właściwie jeden gatunek, na co wskazuje jeszcze i fakt, że wszystkie one rozwijają się w sówce, *Panolis flammea*; są to więc zapewne tylko odmiany *C. sponsor* F. (1793) podobnie jak się to dzieje z ogromną liczbą form egzotycznych tego rodzaju, gdzie na przeszło 500 opisanych gatunków, 207 opatruje Schmiedeknecht (Genera Ins.) jednym lub nawet dwoma pytajnikami.

Jest to pasorzyt sówki *Panolis flammea*. Rzecz dziwna, że gatunek ten spotyka się w Zakopanem, gdzie *Panolis* nie została dotychczas stwierdzona (vid. Prüffer (36)). Jest więc prawdopodobnem, że w górach gatunek ten posiadać może innego żywiciela.

**C. cyanator* Grav. ♂. Habermehl (Ztschr. f. wiss. Ins. Biolog. T. 14. str. 145) notuje go „z Wołynia“. Przez nas nie spotykany. Pasorzyt *Malacosoma neustria*.

*C. diana*e Grav. ♀ ♂, Czombrów 22. VIII, Garbatka 15. VII.

Stosunek jego odmian do *C. albatorius* Grav. ♀ opisano już powyżej. Typowe osobniki *dianae* wyróżniają się głównie czarną barwą końca odwłoka, przyczem cecha ta jest oczywiście b. niestała, przez co gatunek ten wiąże się z *C. albatorius*.

Pasorzyt *Panolis flammea* (S. E. 37).

C. dianae Grav. var. *leucostoma* Grav. ♂, wyhodowany z pomorskich poczwarek *Panolis flammea*.

Odmiana ta odznacza się dość wyraźnie intensywniejszą białą barwą tarczki (scutellum). Nasze osobniki mają ponadto białą kreskę pod skrzydłami i białe *palpi maxill.* i *labiales*, co w dotychczasowych ddiagnozach tej odmiany jest pominięte. Odmianę tę należy jednak traktować ze szczególną ostrożnością jeśli się zważy, że wszystkie samce Ichneumonidów mają skłonności albinotyczne i że odmiana Gravenhorsta opiera się tylko na opisie samca.

C. graciosus Tschek, ♀, Worochta 13. VI. Habermehl (29) notuje ♀ ♂ z Wołynia (?), jest to jednak gatunek środkowo-europejski, znaleziony przez Tscheka w Austrii Dolnej.

Gatunek b. bliski do *C. tuberculatus* Tschek., co się wyraża w obecności białego pierścienia na tylnych stopach. Pozatem różnice między temi dwoma gatunkami są mało istotne, jeśli pominąć długość pokładelka, która to cecha też zresztą zdaje się podlegać wahaniom i bywa dość różnie traktowana przez różnych autorów.

C. incisus Tschek. ♂, Jaremcze 23. VI., Garbatka 21. VII.

C. sponsor Grav. ♀ ♂, Brwinów 11—19. VII. Garbatka 15—21. VII., Łochów 21. VII., Szczyrk 10—17. VIII, Jordanów 25. VII. — 16. VIII.

Gatunek bardzo zmienny, szczególnie w zakresie białego ubarwienia różków i barwy bioder. Ponieważ rzeźba zatulowia jest bardzo zbliżona do stosunków istniejących u *C. albatorius* Gr., przeto tylko najbardziej typowe osobniki zaliczono tu do *sponsor*; pozostało włączono do *albatorius*. Ścisłejsze rozróżnienie możnaby tu oprzeć tylko na doświadczeniu, przyczem, jak nam wolno sądzić na podstawie doświadczeń Genieys'a (26) wypadłoby ono zapewne na korzyść koncepcji połączenia obydwu gatunków.

Poza sówką sosnową (*Panolis flammea*) jako żywiciela notowana jest również *Rhyacia vestigiata* (Wolff i Krauss 25).

C. tarsoleucus Grav. ♀. Tleń 31. VII. Łochów 27. VI.

Gatunek ten, tak jak i poprzednie, odznacza się dużą zmiennością barwy tylnych stóp i formy pokładelka, przez co ogromna liczba osobników zbliża się do gat. *curvicanda* Thoms. Roman zupełnie słusznie jest zdania, że jest to właściwie jeden gatunek. Wyróżnianie gatunków tej grupy jest bardzo utrudnione nawet w przypadkach, gdy chodzi nie tylko o cechy barwne, ale i o rzeźbę zatulowia. Wskazuje na to i rozróżnienie jakie usiłuje wprowadzić Habermehl (28) między gatunkiem *tarsoleucus* Grav. i *laborator* Thunb., gdzie jako cechę dajagnostyczną przyjęto jedną lub dwie listewki poprzeczne zatulowia. W przypadku *laborator* pisze Habermehl: „Nur hinterste Querleiste vorhanden“ zaraz jednak dodaje w nawiasie: „Reste einer vorderen Querleiste öfters wahrnehmbar“. A więc i ta cecha nie jest pewna. Ponieważ i pozostałe różnice opierają się na drobnych cechach barwnych, przeto należy przypuszczać, że wkrótce i *laborator* Thunb. (= *fulvipes* Krbm.) powędruje do synonimiki *C. tarsoleucus* Grav.

C. viduatorius F. ♀. Nałęczów 1. VI, Tleń 13, 15. VII. Łochów 26. 28. VII, Szczyrk 15. VIII. Z pośród 8 egzemplarzy 1 (z Nałęczowa) posiada II i III segment odwłoka barwy kasztanowej. Meyer (32, 33) notuje ten gatunek z pow. nowogrodzkiego i z gub. tambowskiej.

Genus Idiolispia Först.

I. analis Grav. ♀ ♂. Nałęczów 1. VI, Skierniewice 18. VI, Czombrów 1. VII. Jaremeze 12. VI, Jordanów 29. VII. Szczyrk 12. VIII.

Wszystkie osobniki są typowe, jakkolwiek jeden ♂ ma całe tylne nogi ciemne, co odpowiada formie Habermehla *nigritarsis*.

Genus Goniocryptus Thoms.

Podział tego rodzaju na gatunki oparty jest na zupełnie dowolnych i chwiejnych cechach, co przy obecności licznych form przejściowych powoduje nieścisłość dajnoz gatunkowych i daje pole do najróżnorodniejszych, zupełnie subiektywnych interpretacyj. Tak n. p. *simulator* Tschek jest synonimem *titilator* Grav. (vid. Habermehl 29). Zbliżony do niego nasz *G. pauper* Tschek ma z lewej strony biały tarsus i białawą goleń, zaś z drugiej strony te same części są czarne. Z pewną dozą ścisłości dały się wyróżnić następujące gatunki:

G. abnormis Tschek ♂. Warszawa 20. VII. Bliski tego gatunku *G. plebejus* Tschek został przez Fahringerera (4) wyhodowany z gniazd pająka *Misumona calycina* L. Jest rzeczą możliwą, że i *abnormis* rozwija się podobnie.

G. inimicus Tschek. ♀, Sarnia Góra 9. VIII.

G. molestus Tschek. ♂, Sarnia Góra 9. VIII.

G. titillator Grav. ♀, Tleń 31. VIII.

G. pauper Tschek. ♀, Sarnia Góra 16—21. VIII, Tleń 4. VIII. Szczyrk 8. IX.

Genus *Caenocryptus* Thoms.

C. rufiventris Grav. ♀ Warszawa 15. V.

Pomimo zasadniczą zgodność z dżagnozą różni się od niej brakiem plamy dymnej („wolkige Trübung“) na skrzydłach. Jednak nie uważaliśmy za rzecz właściwą tworzyć na tej zasadzie nową formę, jak się to dziś dość często praktykuje w systematyce błonkówek.

C. pubiventris Thoms ♂. Czombrów 9. VII.

Sklonność samców do albinizmu bardzo znaczna. U naszych egzemplarzy białą barwę posiadają: cała twarz, podstawa rożków, orbity zewnętrzne, tylny brzeg przedtułowia, tegulae, szyja, cztery plamy i linja pionowa na mesopleurach, kąty bruzd parapsydalnych, środek mesonotum, scutellum i postscutellum, tylna granica śródtułowia, tylna połowa zatułowia, plamy na metapleurach, biodra przednie i środkowe wraz z odnośniami krętarzami, plamy na tylnych biodrach, tylne brzegi pierwszych 4-ech segmentów odwłoka; ponadto palpi maxill. i lab., pierścień rożków i tylnych stóp.

Genus *Habrocryptus* Thoms.

H. assertorius F. ♀. Czombrów 13. VI. Wyjątkowo zgodny z dżagnozą (jak większość gatunków Fabrycjusza!).

Genus *Pycnocryptus* Thoms.

P. peregrinator Grav. ♀. Błonie 10. VI. Skierniewice 18. VI. Sarnia Góra 9. VIII. Habermehl (29) niesłusznie wstawia ten gatunek do synonimów *P. director* Thunb; należałoby uczynić odwrotnie, gdyż Gravenhorsta *peregrinator* jest gatunkiem starszym, niż Thunberga *director*. Bliski tego gatunku jest *longicauda* Krbm., który się różni tylko długością pokładelka. Po-

nieważ został on znaleziony w Trieście, na Corfu i w Algierze więc jest to zapewne tylko południowa subspecies gatunku *peregrinator*.

Genus Spilocryptus Thoms.

Nader silnie zróżnicowany rodzaj, w skład którego należałoby włączyć niepotrzebnie wyodrębnione przez Thomsona i Förstera rodzaje *Hoplocryptus* i *Gambrus*. Nie chcąc narazić wywoływać zamieszania, przytaczamy te gatunki zgodnie z obecnym systemem tej grupy, jednak przy najbliższej rewizji rodzaje te przejść muszą do synonimiki rodz. *Spilocryptus*. Zamieszanie jakie panuje w obrębie systematyki tych rodzajów dałoby się usunąć tylko przez zsumowanie dzisiejszych gatunków do kilku grup, przyczem należałoby zrezygnować z opierania dżagnozy na barwie nóg i odwłoka, gdyż cechy te są niebywale zmienne w szczególności u ♂♂.

S. (Agrothereutes Först.) *abbreviator* Grav. ♀. Jordanów 16. VII. Z gniazd pajęczaków (S. E. 29.).

S. adustus Grav. ♀. Łochów 28. VII, Teń 4. VIII. *S. nuberculatus* Grav. ♀, którego podaje Habermehl (29) z Bydgoszczy jest synonimem *adustus*.

S. cimbicis Tschek. ♀ ♂, Borówki (Pomorze). Leg. Heinrich. Żywiciel: *Trichosoma lucorum*.

S. claviventris Krbm. ♀ Garbatka 15. VII. Gatunek ten podpada zupełnie pod dżagnozę gatunkową i rodzajową, niema więc racji włączać go do rodzaju *Pycnocryptus* (jak chce Habermehl) przedtem zanim zostanie przeprowadzona dokładna rewizja tego ostatniego rodzaju.

S. fumipennis Grav. ♀, Teń 4. VII, 3. VIII.

Gdyby nie znaczna długość pokładełka, gatunek ten pasowałby równie dobrze do dżagnozy *migrator* Tschek. Narząd ten jest u naszych osobników nawet dłuższy niż przewiduje dżagnoza tablic Schmiedeknechta, co pozwala przypuszczać, że i ta cecha nie może być poczytywana za bezwzględnie stałą.

Jest to pasorzyt licznych motyli: *Plusia moneta* (S. E. 26), *Pachytiella villosella* (S. E. 26), *Saturnia pavonia* (S. E. 38). *Gastropacha quercus*, *G. trifolii*, *Psyche graminella* i *P. vitiella* (Brieschke 2).

**S. rarus* Habermehl. ♀, Habermehl podaje go z Bydgoszczy pod datą 14. V. Jest to gatunek b. bliski gatunkowi *mansuetor* Tschek. Przez nas nie znaleziony.

S. tibialis Thoms. ♀ ♂, Szczyrk 9. VIII, Kraśnik małop. 1. VIII.

Pasorzyt *Saturnia pavonia* (S. E. 33).

Genus *Hoplocryptus* Thoms.

**H. coxator* Tschek. Przez nas nie znaleziony. Habermehl (29) notuje jeden egzemplarz z Lenkowa pod Ossowcem, 20—30. VI.

**H. melanocephalus* Grav. ♀. Przez nas nie znaleziony. Podajemy go w dłu. Habermehla (29), który go ma z Bydgoszczy z datą 3. IX. Gatunku tego nie podaje ani Schmiedeknecht (w Opusculach) ani Dalla Torre (w swym „Catalogus“). Jest to synonim gatunków *H. mesoxanthus* Thoms i *H. pulcher* Thoms.; jednak Habermehl nie ustalił odnośnej synonimiki.

Genus *Gambrus* Först.

G. inferus Thoms. ♂. Szczyrk 11. VIII. Pasorzyt *Conchyliis ambiguella* i *Polychrosis botrana*. (S. E. 38).

G. quadricinctus Strobl. ♀. Skierniewice 18. VI.

G. tricolor Grav. ♀, Szczyrk 4. IX.

Tribus *Mesostenini* Ashmead.

Genus *Listrognatus* Tschek.

L. cornutus Tschek ♀ Łochów 26. VIII.

Genus *Mesostenus* Grav.

M. crassifemur Thoms. ♀ ♂. Szczyrk 10. VIII.—6. IX, Sarnia Góra 30. VII.

Bardzo zbliżony do *M. transfuga* Grav. Zwężenie głowy za oczami oraz nieco grubsze uda stanowią cechę b. niestałą; istnieje szereg postaci przejściowych między temi dwoma gatunkami.

M. gladiator Scop. ♀. Brwinów 28. VI. Łochów 28. VII, Sarnia Góra 22. VII, Jaremcze 25. VI, Jordanów 3. VII, 29. VII, Bochnia VI. Meyer (33) znajdował go w pow. nowogródzkim.

M. notatus Grav. ♀, S. Góra 16. VII.

M. transfuga Grav. ♀ ♂, Sarnia Góra 25—30. VII. Szczyrk 7—10. VIII.

Tribus Phygadeuonini Ashmead.

Genus Cratocryptus Thoms.

C. anatorius Grav. ♀. Brwinów 3. VII. Torka (19.) notuje go z doliny Noteci.

C. leucopsis Grav. ♂. Skolimów 23. IX.

Odnacza się b. krótkimi różkami, o czem w tablicach Schmiedeknechta głucho. Brischke (2) wychodował go z pni olchowych, w których żyły larwy *Saesia sphaeciformis*.

C. parvulus Grav. ♂, Skierniewice 18. VI. Nasz egzemplarz wyróżnia się przez silnie ku przodowi skierowaną dolną część twarzy i bardzo rozwarty zewnętrzny kąt komórki dyskoidalnej. Również femury III nie mają czarnego zabarwienia, są raczej całe czerwone.

Pasorzytuje w *Emphytus cinctus* i *Meligethes aeneus* (S. E. 37).

Genus Brachycentrus Taschenbg.

B. brachycentrus Grav. ♀, Jaremcze 23. VI. Łochów 28. VII. Zakopane 8. VIII—1. IX, Jordanów 1. IX. Jeden z egzemplarzy zakopańskich ma ogólne zabarwienie znacznie jaśniejsze od pozostałych, przyczem przedtułów, boki śródtułowia i zatułów są raczej rdzawo-żółte, nie zaś czarne jak u forma typica. Również odwłok jest jaśniejszy, szczególnie segm. 1—2.

B. brachycentrus pasorzytuje w *Callidium glabratum* (S. E. 34).

Genus Giraudia Först.

G. congruens Grav. ♀ ♂, Zakopane 7. VII, 4—14. VIII, Łochów 28. VII.

Połowa samców pochodzących z Zakopanego jest pozbawiona czerwonych plam na zatułowiu.

Genus Plectocryptus Thoms.

P. arrogans Grav. ♀ ♂, Wszczędotek chojnowiec (Sit.). Nałęczów 1. VI, Czombrów 3. VII, Szczyrk 10. VIII, 3. IX. Jordanów 8. IX. Pasorzyt larw *Panolis flammea* i *Bupalus piniarius*.

P. curvus Grav. ♀, Czombrów 2. VII, Szczyrk 11, VIII—3.

IX. Jako żywicieli podaje Fahringer (4): *Bupalus piniarius* L., *Fidonia curva* L., *Philobia lituraria* Rd. Wyhodował on go również z *Eristalis tenax* L. do której gatunek ten zdaje się mieć jeszcze większą predylekcję niż do larw miernikowców.

P. digitatus Gmel. ♀, Zakopane 8. VIII, Schmiedeknecht podaje go jako gatunek Gravenhorsta, podczas gdy jest to jeszcze starszy gatunek Gmelina (1790); słusznie więc Dalla Torre (3, T. III.) pomieszcza go wśród synonimów gatunku Gmelina. Torka (19) notuje ten gatunek z doliny Noteci.

P. pectoralis Thoms. ♀ ♂, Zakopane 8. VII—28. VIII.

Genus *Stenocryptus* Thoms.

St. nigriventris Thoms. ♀ ♂, Jordanów 7. VIII. Czombrów 22. VIII.

Genus *Trichocryptus* Thoms.

Trichocryptus sp. ♂ Brwinów VIII. Jest to niewątpliwie nowa forma, nie podpadająca pod żaden z dwóch znanych gatunków palearktycznych — *cinctorius* F. i *aquaticus* Thoms. Ponieważ *aquaticus* jest gatunkiem szwedzkim, zaś *cinctorius* obejmuje „Europa fere tota“ więc zapewne jest to jakaś odmiana *cinctorius* F. Różni się jednak od dżagnozy tablic Schmiedeknechta (10), (gdzie jest, — zdaje się niesłusznie — podany jako gatunek Gravenhorsta) następującymi cechami: biodra, krętarze i różki całe czarne (jak u *aquaticus* Thoms.), brak też białej plamy na 7 segmencie odwłoka, czem się różni od obydwóch gatunków. Egzemplarz Gravenhorsta (z Wrocławia) był również „antennis lotis nigris“.

Genus *Microcryptus* Thoms.

M. alutaceus Thoms. ♂, Czombrów 11. VIII, Duniłowicze 10. VIII.

Rzeźba zatulowia wbrew dżagnozie niewyraźna, podobnie jak u *M. brachypterus* Grav.; biodra i krętarze czarne, co nie odpowiada opisowi w tablicach Schmiedeknechta („Beine ganz rot“). Gatunek ten należy niewątpliwie do grupy *basizonius* Grav.

M. aries Grav. ♀, Brwinów 6. VIII, Szczyrk 5. IX.

M. arridens Grav. ♂, Jordanów 14. VIII.

M. arrogans Grav. ♀ Brwinów 6. VIII. Pasożyt wtórny

(hyperparasit) wyhodowany z poczwarek *Banchus femoralis* i *Meteorus albiditarsus*.

M. basizonius Grav. ♂. Łochów 19. VI–5. IX, Tleń 30. VII, S. Góra 25. VIII.

Osobniki nasze różnią się od djagnozy Gravenhorsta tem, że przednie i środkowe krętarze i biodra nie są białe lecz czarne. Melanistyczną tendencją tego gatunku podkreśla i ten fakt, że już Gravenhorst spotykał odmiany z całą tarczką (scutellum) czarną, podczas gdy normalnie wierzchołek jej bywa biały.

Jest to głównie pasorzyt boreczników (*Lophyrus*). Sitowski (14) twierdzi, że 95% oprzędów borecznika sosnowego w Puszczy Sandomierskiej było nakłutych przez ten gatunek pasorzyta. Również i *Lophyrus sertifer* i *pallidipes* oraz *Diprion simile* (S. E. 29) są jego żywicielami.

M. brachypterus Grav. ♂ Różanna (Pomorze). Leg. Kozłowski.

M. contractus Grav. ♀, Skierniewice 18. IV, Tleń 1. VIII. Sitowski (44) otrzymał go z *Lophyrus pini* w lasach sandomierskich i wielkopolskich.

M. cruentus Krbm. ♂, Jordanów 12. VII. Gatunek południowo-bawarski, zapewne górski. Wyjątkowo zgodny z djagnozą Kriechbaumera.

**M. fuscipennis* Thoms. Sitowski notuje ten gatunek, jako otrzymany z poczwarek *Lophyrus pini* w $\frac{1}{2}$ czerwca. Gatunku tego nie podaje jednak Schmiedeknecht w tablicach ani w Genera Insectorum (41); nie ma go też w katalogu Dalla Torre (3).

M. gravipes Grav. ♀ ♂. Tleń 26. VIII, Szczyrk 3. VIII.

M. improbans Grav. ♂, Zakopane 18. VII, Szczyrk 16–24 VIII.

Egzemplarze z Zakopanego mają znacznie ostrzej rzeźbiony metathorax (podobnie do *M. distans* Thoms.) i żółtawe plamy na żuwaczkach oraz u nasady rożków, co je zbliża do *M. puncticollis* Thoms.

M. leucopygus Krbm. ♂, Szczyrk 24. VIII, Na żuwaczkach naszych osobników brak białych plamek.

M. nigrocinctus Grav. ♂, Brwinów 6. VIII, Skierniewice 18. VI, Duniłowicze 20. VIII, Czombrów 12–23. VIII, Sarnia Góra 23. VIII, Szczyrk 6. IX. Jak widać, obejmuje on cały teren Polski. Jest to gatunek wysoce zmienny, jak to już wynika z tablic sy-

noptycznych, gdzie się dochodzi do niego zarówno przyjąwszy „Kopf ganz schwarz“ jak też i „Gesicht weiss gezeichnet“. Wszystkie nasze osobniki mają jednak biały rysunek twarzy, głównie w postaci orbit mniej lub więcej białych. Zmienna jest ponadto barwa bioder przednich i środkowych (od czarnej do zupełnie białej), przyczem osobniki ze wschodu (Duniłowicze, Czombrów) mają tendencje wybitnie albinotyczne. — Wedł. Wolffa i Kraus-sego (25) jest to pasorzyt *Erannis (Hibernia) defoliaria*.

M. opaculus Grav. ♀ Szczyrk 3. IX, Czombrów 7. VIII.

M. rufoniger Brgm. ♀, Jordanów 15. VIII.

M. sericans Grav. ♂. Łochów 10—26. VII, Skierniewice 17. VI, Tleń 9—15. VIII, Sarnia Góra 30. VII—9. VIII. Osobniki nasze mają postanellus krótszy niż nasada różków (Schaft), przez co tylko z pominięciem tej cechy dochodzi się do dajagnozy *sericans* Grav., z którą się zresztą zgadzają wszystkie cechy pozostałe. Jest rzeczą prawdopodobną, że jest to tylko jedna z ras gatunku *basizonius* Grav. (Roman, 39). Jest to dość pospolity pasorzyt *Lophyrus pini*, skąd go otrzymał Sitowski (44) i Trägärd (wedł. Romana 39). Sitowski (4) wyhodował go również z *Bupalus pinarius* w lasach sandomierskich.

M. sperator Grav. ♂. Szczyrk 16. VIII, 7. IX. wyjątkowo zgodny z dajagnozą.

M. terminatus Grav. ♂ Jordanów 29. VII.

Genus Acanthocryptus Thoms.

Rodzaj dość trudny do wyróżnienia, ile że wielkość kolców na zatułowiu (główna cecha rozpoznawcza) waha się w bardzo dużych granicach i jest również właściwością wielu gatunków z rodz. *Microcryptus*, *Hemiteles*, *Phygadeuon*, które tworzą liczne grupy pośrednio związane z rodzajem *Acanthocryptus*.

A. nigricollis Thoms. ♀ Jordanów 6. VIII. Habermehl (29) wymienia ten gatunek ze wsi Lenkowo koło Ossowca (mylnie Kossowca ?!).

Genus Stylocryptus Thoms.

St. brevis Grav. ♂, Sarnia Góra 9. VIII, Szczyrk 6. IX, Pasorzyt *Carpocapsa pomonella* (S. E. 38).

St. clypealis Thoms. ♀ ♂, Czombrów 8, 9, VII, Jaremcze 22. VI, Jordanów 22. VII.

St. erythrogaster Grav. ♀ ♂, Sarnia Góra 10. VII—1. IX, Skolimów 6. VI.

St. parviventris Grav. ♀ Jordanów 7. VIII. Barwa tylnych nóg nie odpowiada diagnozie w tablicach Schmiedeknechta. Golenie nóg tylnych nie są białe lecz czarne. Jest to zresztą naturalna melanotyczna skłonność tego gatunku, bowiem już Gravenhorst (5) opisał jednego samca (var. *cnemargus*) na zasadzie zupełnie czarnych nóg. W innych gatunkach tego rodzaju też daje się zauważyć duża zmienność barwy nóg, co wyzyskał Schmiedeknecht dla wyodrębnienia gatunku *St. coxalis* Schmie.

St. profligator F. ♀ ♂, Łochów VI, VIII, Tleń 18. VII, Czombrów VI—VIII, Szczyrk VIII—IX, Jaremcze VI, Jordanów. Jest to jeden z najpospolitszych gatunków podrodziny *Cryptinae*, występujący na całym obszarze Polski, przez cały okres lata, zazwyczaj w większych ilościach. Pasożyt *Lophyrus pini* (Sitowski (44)), *Pteronus salicis*, a zapewne i innych *Chalastogastra*, gdyż Fahringer (4) zarażał tym gatunkiem larwy *Holcoeneme* (*H. crassa* Fall), *Nematus acuminatus* Thoms. i *Pontania viminalis* Htg.

**St. rubricator* Tunb. g. ♂. VIII. U Habermehla (20) jeden samiec z adnotacją „Schulik in Posen“.

St. testaceus Taschbg. ♀ Szczyrk 18. VIII—8. IX. Skrzydła nie żółtawe, lecz raczej silnie „przydymione“.

Genus *Phygadeuon* Grav.

Ph. alterareolatus Schmie. ♀, Szczyrk 8. IV. Zupełnie zgodny z djagnozą tych kilku samic, które Schmiedeknecht znalazł w Turyngji.

Ph. armatulus Thoms. ♀, Czombrów 17. VIII, Sarnia Góra 21. VIII, Szczyrk 23. VIII—6. IX.

Gatunek ten okazuje duże wahania w budowie zębów (kółców) zatulowia i układzie okienka (areola). Zwraca na to uwagę i Schmiedeknecht, którego egzemplarze z Blankenburga w Turyngji wykazują podobne odchylenia od djagnozy Thomsa jak i nasze osobniki, z których żaden (z pośród 5) nie odpowiada ściśle opisowi Thomsa, jakkolwiek pochodzą z tak różnych okolic Polski jak kresy zachodnie (Sarnia Góra) i wschodnie (Czombrów). Do djagnozy Thomsa należałoby wprowadzić następujące poprawki: zęby metathorakalne ostre, choć

nie zawsze duże; areola najczęściej (u naszych osobników) prawidłowo 5-kątna ze słabo zaznaczonym nerwem zewnętrznym, rzadziej spłaszczona; człony różków czerwone u swej podstawy, rzadziej całe różki czerwone u nasady; barwa nóg czerwona, jedynie biodra środkowe i tylne przyciemnione.

Ph. bitinctus Grav. ♀ Tuchanowicze 14. VIII, Jordanów 28. VII.

Pokładelko naszych egzemplarzy jest dłuższe niż tego wymaga dągnoza: dosięga bowiem długości całego odwłoka. Z *Simathis pariana* (S. E. 40.).

Ph. canaliculatus Thoms. ♂. Sarnia Góra 21. VIII. Gatunek skandynawski.

**Ph. dumetorum* Grav. Przez nas nie znaleziony. Sitowski (43) otrzymał go z *Panolis flammea*.

Ph. exiguus Grav. ♀ Jordanów 1. IX. Pierwszy segment odwłoka jest czarny, jak to podaje dągnoza oryginalna Gravenhorsta, nie zaś brunatny, jak opisuje Schmiedeknecht (10).

Ph. flavipes Thoms. ♀, Czombrów 13. VIII, Zakopane 18. VII.

Ph. grandiceps Thoms. ♂ Jordanów 29. V.

Ph. inflatus Thoms. ♀, Duniłowicze 10. VIII.

Ph. longigena Thoms. ♀ Jordanów 16. VIII.

Ph. mixtus Bridgm. ♀ Czombrów 13. VIII.

Ph. monodon Thoms. ♀ Sarnia Góra 21. VIII.

Ph. rugipectus Thoms. ♀ Czombrów 17. VIII, Szczyrk 6—8. IX.

Ph. rusticellae Bridgm. ♂, Duniłowicze 7. VII.

Ph. semipolitus Taschb. ♂, Tleń 31. VII.

Ph. sodalis Taschb. ♂ Skolimów 7. VI.

Ph. vagans Grav. ♀ ♂ Skolimów 7. VI, Tleń 28. VIII, Jordanów 20. VIII, Zakopane 27. VIII, Szczyrk 3. IX. Według Fahringer'a pasorzytuje w gąsienicach *Pamene amygdalana* Aup., która żyje w galasach *Andricus lucidus* Htg. Samice zdają się pasorzytować w innych żywicielach.

Ph. variabilis Grav. ♀, Czombrów 28. VIII. Pasorzyt *Panolis flammea*. (Sitowski 43 i S. E. 26).

Genus *Ischnocryptus* Krbm.

I. brevilaris Thoms. ♀, Czombrów 9—13. VIII.

I. geniculatus Krbm. ♀, Skolimów 23. IX.

I. hercynicus Grav. ♀, Skolimów 23. IX.

Genus *Lochetica* Krbm.

L. pimplaria Krbm. ♀, Jaremcze 24. VI.

Nasz egzemplarz zgadza się dokładnie z diagnozą rodzajową *Kriechbaumera*, jednak co do cech gatunkowych zdradza dość istotne różnice w barwie tegul (są czarne, nie białe), a i rożki są w swej części wiciowatej raczej czarne (nie brunatne).

Genus *Leptocryptus* Thoms.

L. claviger Taschbg. ♀, Jordanów 12. VIII.

L. pellucidator Grav. ♀, Łochów 16. IX.

L. ruficaudatus Brdgm. ♂, Babia Góra 28. V.

Tribus *Hemitelini* Ashmead.

Genus *Hemiteles* Grav.

H. albomarginatus Brdgm. ♀, Sarnia Góra 4. VIII. Bridgman opisał ten gatunek (jedyne ♂) z Anglii, Schmiedeknecht (41) pominął go jednak, widocznie jako niedostatecznie sprawdzony. Jest to jednak zdaniem naszym gatunek bardzo „dobry“, zgodny z diagnozą. Sitowski (43) wyhodował go z poczwerek *Banchus femoralis*, co wskazywałoby na to, że jest on zapewne pasorzytem drugiego stopnia, jak i znaczna większość przedstawicieli tego rodzaju.

H. areator Grav. ♀ ♂, Czombrów 8. VIII. Jest to gatunek wybitnie polifagiczny, wyhodowany głównie z larw motyli, co wskazywałoby na normalne jego pasorzytnictwo (I stopnia). Jednak Prell (35) ostatnio w swej pracy nad rzadkim dość pasorzytem sówki (*Panolis flammea*) *Microplitis decipiens* Prell (*Braconidae*) wymienia *H. areator* jako pasorzyta tego baryłkarza. Byłby to więc w tym przypadku pasorzyt II stopnia. Lista jego normalnych żywicieli jest dość długa: *Dasychira pudibunda* (Wolff i Krausse, 25), *Hyponomeuta malinellus* (Brischke, 2), *Sterrhopterix hirsutella* (S. E. t. 26), *Polychrosis botrana* (S. E. t. 29), *Hyponomeuta padellus* (S. E. t. 33), *Conchylis ambiguella* (S. E. t. 38), *Tortrix viridana* (S. E. t. 40), *Fenusa pumilia*

(*Tentred.*, Brischke 2). *Cecidomyia rosaria* (Brischke 2), *Chrysopa* sp. (Ibid.) *Psyche* sp. (Ibid.) *Araneae* (S. E. t. 29).

H. bicolorinus Grav. ♀, Szczyrk 11, 17, VIII. Warszawa (na oknie) VII. Również bardzo polifagiczny gatunek, częsty w larwach chrząszczy *Anobiidae*. Poza tem w *Tinea crategella*, *Coleophora tiliella*, *Lasiocampa quercus*, *Hyponomeuta padi*, *Calliphrys riparia* i *Rhyperda purpurata* (S. E. t. 26, 31); Habermehl (29) wspomina go jako pasorzyta *Tinea pelionella*, zaś Fahringer (4) dowiódł, że jest to pasorzyt (hyperparasit) *Apanteles congestus* Ness. Prawdopodobnie żyje on i w innych *Apantelesach*.

H. bidentulus Thoms. ♀, Sarnia Góra 9. VIII. Habermehl (29) zalicza ten gatunek do rodzaju *Cecidonomus* Bridgm. (*C. armatus* Grav.), jednak gatunku tego nie znajdujemy w tablicach Schmiedeknechta. Różnica pomiędzy rodzajami *Hemiteles* i *Cecidonomus* sprowadza się do „Kopf mehr kugelig“ (u *Cecidonomus*), którą to cechę w pewnych razach posiada również *Hemiteles*. Dlatego też sądzimy, że dla naszego gatunku odpowiedniejsze miejsce jest w rodzaju *Hemiteles*.

H. capreolus Thoms. ♀, Łochów 12. IX.

H. castaneus Tschbg. ♀, Warszawa 30. V. Tylne stopy i całe golenie czerwone, nie zaś „schwärzlich“ jak opiewają tablice Schmiedeknechta. Wedł. Bognell'a wyhodowany z *Trichosoma betuleti*. Brischke (2) wyhodował go z *Lophyrus pini*, *Clavellaria amerinae* i *Chrysopa* sp. Ponadto występuje jako pasorzyt drugiego stopnia w *Danclus femoralis*, *Meteorus albidentarsus* i *Panzeria rudis*.

H. cingulator Grav. ♀, Warszawa 9. VII. Bydgoszcz 22. V., Jaremcze 23. VI., Szczyrk 8, 14. VIII. Okazy z Jaremcza mają przy całym podobieństwie nieco inną rzeźbę mesonotum, które jest podłużnie karbowane. Spotyka się często na oknach, jest bowiem pasorzytem *Anobium* sp. (S. E. 35). Briesche (2) otrzymał go z *Cucullia argentea*. Jest to jednak głównie pasorzyt II. stopnia *Apanteles* i występuje często w barwach motyli, zarażonych przez tego baryłkarza. Dlatego też zapewne notują jako jego żywicieli: *Pieris brassicae*, *Portheiria (Lymantria) dispar*, *Lymantria monacha*, *Acronycta psi*. Znajdowano go też w kokonach *Panicus (Ophioninae)* z *Harpya bifida*.

H. constrictus Thoms. ♀, Jordanów, 29. VIII.

H. flavigaster Schmied. ♀, Jordanów, 6. VIII.

H. laevigatus Rtzbg. ♀, Skierniewice 18. VI, Łochów 28. VII., Tleń 29. VIII.

H. longicauda Thoms. ♀, Szczyrk 17. VIII. Wedł. Schmiedeknecht (10) są to tylko małe egzemplarze *H. fasciiflavus* D. T., którego Brischke opisał jako *fasciipennis* i którego nazwę trzeba było zmienić, gdyż posiadał ją już uprzednio gatunek Brulle'ego. Z *Apanteles glomeratus* (S. E. 40).

H. macrurus Thoms. ♀, Duniłowicze 15. VII., Jordanów 28. VIII. Znany jest z Szwecji i z Węgier.

H. melanogaster Thoms. ♀, Jordanów 25. VII.

Mylną cechą djagnozy jest długość pokładełka, które Schmiedeknecht (10) określa jako „höchstens so lang als das erste Segment“, gdy w istocie jest ono dłuższe. Pozostałe cechy zgadzają się b. dobrze z djagnozą Thomsona. Przyjmując, że pokładełko jest krótsze dochodzi się do *coriarius* Tschb. przy czem większość cech okazuje się wówczas niezgodna z opisem.

H. monozonius Grav. ♂, Jordanów 20. VIII., Zgodny z djagnozą, jednak większy (nie 3 lecz 5 mm). Jest to zresztą (jak zaznacza Schmiedeknecht) raczej samiec jakiegoś gatunku *Pezomachus*, na co wskazywałby brak odgraniczenia pól (Feldierung) na zatłuwaniu.

H. micator Grav. ♀, Sarnia Góra, 1. IX.

H. tenuicornis Grav. ♀, Szczyrk, 24. VIII. Pokładełko o długości całego odwłoka, nie zaś połowy jak chce djagnoza.

Tribus Pezomachini Ashmead.

Genus Pezomachus Grav.

P. acarorum L. ♀, Sarnia Góra VIII. Z gniazd pajęczaków (S. E. 29).

P. comes Först. ♂, Sarnia Góra 25. VII. Obydwa ostatnie gatunki wyhodowała p. Olga Hering (31) z nowego gatunku *Coleophora scolopiphora* Hering, minującego liście róży. Rzecz ciekawa, że i tam były *acarorum* ♀ i *comes* ♂.

P. costatus Bridgm. ♀, Tleń, 21. VIII.

P. denudatus Först. ♀, Tleń, 21. VIII.

P. fasciatus F. ♀ ♂, Sarnia Góra, 23. VIII. Pasorczytuje głównie w pajęczakach: *Epeira* sp., *Artanes fullax*, *Tetragnatha*

striata, Zilla sp. (S. E. 29); pozatem w *Pieris brassicae* (S. E. 25) oraz w *Gymnactron campanulae* (Coleopt.) (Brischke 2).

P. mediocris Först. ♀, Sarnia Góra VIII.

P. peregrinator Först. ♀, Sarnia Góra VIII.

P. petulans Först. ♀, Sarnia Góra VIII.

P. transfuga Först. ♀ Sarnia Góra VIII. Pasorzyt *Pieris brassicae* (S. E. 25) oraz pajęczaków (S. E. 26).

P. (Hemimachus Rtzbg.) variabilis Rtzbg. ♂, Tleń 7—12. VII.

Tribus *Stilpnini* Ashmead.

Genus *Exolytus* Först.

E. leuigatus Grav. ♂, Tleń 29. VIII. Z *Oliviera lateralis* (S. E. 40).

E. marginatus Thoms. ♀ ♂, Skierniewice 18. VI., Nałęczów 1. VI., Sarnia Góra 4. VII., Tleń 24. VIII., Szczyrk 24. VIII. — 8. IX.

E. petiolaris Thoms. ♂, Sarnia Góra 9—21. VIII.

Genus *Atractodes* Grav.

A. bicolor Grav. ♀, Czombrów 6. VIII.

A. compressus Thoms. ♀, Zakopane 12. VII.

A. gravidus Grav. ♀, Duniłowicze 20. VIII.

Genus *Polyrhembia* Först.

P. tenebricosa Grav. ♀. Nałęczów 1. VI., Szczyrk 4. IX.

Genus *Stilpnus* Grav.

St. blandus Grav. ♀, Czombrów 8. VII.

St. crassicornis Thoms. ♀ ♂, Warszawa 28. VII., Tuhanowicze 14. VIII., Szczyrk 7—17. VIII.

Ogółem podano w części niniejszej 132 gatunki i 1 odmianę podrodziny *Cryptinae*. Wszystkie egzemplarze pozostają w zbiorach Pracowni Zoologicznej Wolnej Wszechnicy Polskiej w Warszawie z wyjątkiem gatunków znalezionych w Jordanowie i stanowiących część prywatnej kolekcji dr. Grodzińskiego z Krakowa.

(Z PRACOWNI ZOOLOGICZNEJ WOLNEJ WSZECHNICY POLSKIEJ).

Literatura*).

26. Génieys, P. Sur le déterminisme des variations de la coloration chez un Hyménoptères parasite. C. R. Soc. Biol. T. 86. N. 14, 18. 1922.
27. Génieys, P. *Habrobracon brevicornis* Wesm. Annals of the Entological Society of America, vol. 18, 1925.
28. Habermehl, H. Ueber *Cryptus tarsoleucus* Grav. Ztschr. f. Hymenopterologie und Dipterologie, Jahrg. 2 1902.
29. Habermehl, H. Beiträge zur Kenntnis der paläarktischen Ichneumonidenfauna (Fortsetzung von vol. 12, 13, 14). Ztschr. f. wissenschaftl. Insektenbiologie. vol. 15 (1919), 16 (1920/1921).
30. Habermehl, H. Beiträge zur Kenntnis der Cryptinen-Gattungen *Spilocryptus* und *Hoplocryptus* C. G. Thomson. (Hymenopt. Ichneumon.) Neue Beiträge zur systematischen Insektenkunde, vol. 3. 1925.
31. Hering, O. Die Blattminen der Rosen. Anzeiger f. Schädlingskunde Jhrg. 2. 1926.
32. Meyer, N. K faunie najezdnikow (Ichneumonidae) Tambowskoj gubernii. Sielsko-chozjojstwienyj uczonyj Komitet. Petrograd 1921.
33. Meyer, N. Zanietka o najezdnikach (Hymen. Ichneumonidae) Minskoj gubernii. Revue russe d'Entomologie, vol. 18. 1924.
34. Pfankuch, K. Ein Beitrag zur Ichneumoniden-Fauna Nordschleswigs. Ztschr. f. wiss. Ins.-Biologie. vol. 19 (1924), vol. 20. (1925).
35. Prell, H. Zur Biologie eines verkannten Kieferneulenschmarotzers (*Microplitis decipiens* n. sp.) Zeitsch. f. wiss. Ins.-Biologie, v. 20, 1925.
36. Prüffer, J. Etudes lepidopterologiques de massif polonais des Tatra. Bulletin Acad. Pol. Sc. Cracovie 1922.
37. Roman, A. Beiträge zur Schwedischen Ichneumonidenfauna. Arkiv för Zoologi. vol. 9. 1924.
38. Roman, A. Beiträge zu den Schwedischen Ichneumonones pentagoni. Arkiv för Zoologi vol. 12. 1918.
39. Roman, A. Schwedische Schlupfwespen, alte und neue. Arkiv för Zoologi, vol. 17. 1924.
40. Schmiedeknecht, O. Die Gattungen und Arten der Cryptinen. Entomolog. Nachrichten, Jahrg. 16. 1890.
41. Schmiedeknecht, O. Subfam. *Cryptinae* (Hymenoptera, fam. Ichneumonidae). P. Wystman, Genera Insectorum, Fasc. 75. Bruxelles, 1908.
42. Schmiedeknecht, O. Opuscula Ichneumonologica vol. 2. *Cryptinae*. Blankenburg 1904—1906.
43. Sitowski, L. *Strzygonia choinówka* (*Panolis flammea* Schiff.) i jej pasorzyty na ziemiach polskich. Cz. II. Roczniki Nauk Rolniczych, vol. 12, 1924.

*) Pomieszczono tu tylko publikacje odnoszące się do omawianej podrodziny. Opracowania ogólniejsze podane są w spisie literatury części I. (Pol. Pismo Entom. T. 3), gdzie są ponumerowane liczbami 1—25. Ponieważ i w tej części zachodziła potrzeba powołania się na te prace, więc dalszy spis literatury objęto liczbami 26—47. Tak więc odnośniki do cyfr literatury, pomieszczone w nawiasach za nazwiskami autorów, odnoszą się do spisów literatury zawartych w obydwóch częściach „Materiałów”.

44. Sitowski L. Do biologji pasorzytów borecznika (*Lophyrus* Latr.). Roczniki Nauk Rolniczych, vol. 14, 1925.
45. Societas Entomologica, Organ für den internationalen Entomologenverein. Jahrg. 25, (1910—11) — 40 (1925). (Zawiera spisy owadów pasorzytnicznych i ich żywicieli, niestety jednak bez powołania się na źródła).
46. Tschek, C. Ueber einige Cryptoiden. Verhandl. Zoolog.-Botan. Gesellsch. Wien. 1872.
47. Tschek, C. Beiträge zur Kenntnis der oesterreichischen Cryptoiden. Verhandl. Zool.-Botan. Ges. Wien 1870—1872.

SUMMARY.

Materials to the fauna of Ichneumon-flies in Poland.

Part. II. Subfamily Cryptinae*).

In this subfamily the authors differentiate 132 species, collected in Poland. To the list of places mentioned in the first part of this paper the following must be added: Szczyrk and Jordaków (in West Carpatian Mountains, known as the Beskids), Garbarka (central Poland, near Radom), Jaremcze and Worochta (South-Eastern Poland), Pasy (near Warsaw), Czombrów, Dunilowice (North-Eastern Poland). Different moth-larvae were also used for the rearing of many species. Each species is followed by the names of hosts, known in Polish territories. Specimens found by other authors in different Polish districts are marked with asterisk.

New forms, which could be recognized as new species were omitted in order not to increase the confusion already existing in the system of European species, which is chiefly based upon the variation of colour. It would appear pointless to describe the forms, which must be considered as due to the influence of external factors, especially temperature, as is shown by the experiments made by Génieys (2) on *Habrobracon brevicornis* Wesm.

A future revision of the genera bred from hosts on Polish territories will allow to classify all species according to their ecology or geographical distribution.

The list of authors referred to in Part I. included 25 names. Consequently, this list in Part II. begins with Nr. 26 and

* Part. I. (Subfam. Ichneumoninae and Pimplinae has been published in „Bulletin Entomol. de la Pologne“ vol. 3. 1924.

chiefly deals with the subfamily *Cryptinae*. The numbers in parentheses after the names of authors refer to both lists in Part I. and II.

Kilka szczegółów z anatomji podrodzaju *Orthotomicus* Ferrari.

Z trzema tablicami.

(Einiges aus der Anatomie der Untergattung *Orthotomicus* Ferrari).
(Mit drei Tafeln).

podał

MARJAN NUNBERG.

W „Polskiem Piśmie Entomologicznem“ pojawił się artykuł St. Kélera p. t.: „Ein Versuch der Anwendung mathematisch-statistischer Methoden auf ent. Systematik“ (T. IV. Z. 3), w którym autor na podstawie swoich badań doszedł do przekonania, że z gatunków *Or. erosus* Wollast. i *Or. proximus* Eichh. należy pierwszy skreślić, jako będący skrajną formą bardzo zmiennego gatunku *Or. proximus* Eichh. Pracę tą oparł na pomiarach odległości zębów na ścięciu pokryw i wykazał, że między oboma gatunkami istnieją formy przejściowe, a więc granicy wyraźnej nie ma.

Na podstawie zaś pracy Dr. Gilberta Fuchsa¹⁾ zdawałoby się, że oba te gatunki można łatwo wyróżnić po budowie *receptaculum seminis*, *penisa* czy też 8 *sternitu*. Zaciekawiony temi sprzecznościami chciałem się przekonać o wartości cech anatomicznych blisko spokrewnionych gatunków przy ich oznaczaniu. Zrazu badałem tylko dwa powyżej wymienione gatunki, widząc jednak, że sprawa zaczyna się gmatwać, zbadałem jeszcze *Or. suturalis* Gyll. i *Or. laricis* Fabr., które między sobą są mniej więcej tak samo morfologicznie spokrewnione, jak *erosus* i *proximus*. Z każdego gatunku zrobiłem około 30 preparatów, nie objąłem tylko *Or. longicollis* Gyll., jako stojący dość na uboczu.

Dla łatwiejszego zorientowania się przytoczę charakterystykę gatunków, podaną przez Fuchsa, oraz jego rysunki:

¹⁾ „Morphologische Studien über Borkenkäfer“ München 1911.